

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І. І. МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
КАФЕДРА ПСИХОДІАГНОСТИКИ ТА КЛІНІЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

ДИФЕРЕЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

ЕЛЕКТРОННІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до практичних занять
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності Психологія

Одеса
ОНУ імені І. І. Мечникова
2026

УДК 159.922 (076)
Д50

Укладач:

М. К. Кременчуцька, кандидат психологічних наук, професор кафедри психодіагностики та клінічної психології факультету психології та соціальної роботи Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Рецензенти:

Н. В. Родіна, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психодіагностики та клінічної психології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

Г. Ш. Коваль, кандидат психологічних наук, доцент кафедри психодіагностики та клінічної психології факультету психології та соціальної роботи Одеського Національного Університету імені І. І. Мечникова.

*Рекомендовано вченою радою факультету психології та соціальної роботи
ОНУ імені І. І. Мечникова.
Протокол № 4 від 25 березня 2026 р.*

Д50 **Диференціальна** психологія [Електронний ресурс] : електрон. метод. рек. до практич. занять для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищ. освіти спец. Психологія / укладач М. К. Кременчуцька. Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2026. 30 с. 0,6 МБ.

Методичні рекомендації розроблені для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Психологія» спеціальності «Психологія» для опанування матеріалу при підготовці до практичних занять, Рекомендації спрямовані на підготовку до практичних занять з диференціальної психології. Наведено програма та завдання для підготовки до практичних занять, а також надано загальні вимоги для виконання завдань різного типу. Рекомендації можуть бути використані здобувачами для успішного освоєння вмінь та навичок за даною дисципліною.

УДК 159.922 (076)

ЗМІСТ

Передмова	4
Мета та завдання навчальної дисципліни	4
Структура навчальної дисципліни Теми лекційних занять	6
Теми практичних занять	9
Рекомендації до підготовки до практичних занять	16
Критерії оцінювання результатів навчання за практичними заняттями	17
Питання для підсумкового контролю	18
Рекомендована література	22
Політика курсу	23
Додатки Термінологічний словник	24
Неформальна освіта	28

ПЕРЕДМОВА

Методичні рекомендації з дисципліни «Диференціальна психологія» розроблено відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів за спеціальністю «Психологія» галузі знань С «Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини». Дисципліна спрямована на формування фахових компетентностей, що відповідають сучасним вимогам до підготовки психологів. Основна увага приділяється вивченню методів виявлення, вимірювання та аналізу індивідуальних і групових відмінностей, а також інтерпретації результатів психодіагностичних досліджень, що становлять основу наукової практики у диференціальній психології.

У рекомендаціях запропоновано структуру дисципліни, включаючи тематику практичних робіт, а також завдання для самостійного опрацювання. Студенти матимуть змогу дослідити індивідуальні відмінності у психічних властивостях, зрозуміти джерела психологічної варіативності та рефлексувати умови застосування психодіагностичних методів у диференціальній психології. Дисципліна базується на знаннях з загальної психології.

Освітній компонент відноситься до циклу обов'язкових дисциплін.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета: формування у студентів системи знань про індивідуальні, типологічні та групові відмінності між окремими індивідами та групами, а також природу, джерела та наслідки цих відмінностей, закономірності психічного варіювання; сформувати у студентів досвід практичного застосування знань у повсякденному житті та в майбутній професійній діяльності.

Завдання:

- Розглянути роль спадковості, середовища, виховання та соціальних умов у розвитку індивідуальних особливостей особистості;
- Розглянути відмінності (типологічні) між типами особистостей;
- Дослідити групові відмінності на рівні великих і малих груп (міжстатеві, міжетнічні, міжкультурні);
- Вміти здійснювати диференційно-психологічний аналіз поведінки індивіда;
- Надати характеристики об'єктивного оцінювання різноманітних психологічних характеристик (тести, анкети і методи спостереження).

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен:

знати:

- категоріальний апарат науки про психічні відмінності між окремими індивідами та групами;
- специфіку, історію становлення та основні напрями диференціальної психології;
- загальні принципи диференціально-психологічного аналізу, методологію, методіку та методи дослідження диференціальної психології;
- теоретичні основи аналізу індивідуально-психологічних відмінностей між людьми;
- сучасні уявлення про джерела індивідуальних відмінностей (впливу факторів спадковості та середовища в їх формуванні);
- психологічні відмінності різних вимірів індивідуальності: формально-динамічних, предметно-змістових та духовно-світоглядних властивостях між людьми;
- критерії відмінностей між соціальними групами; вплив суспільної стратифікації на сімейне середовище; детермінацію індивідуальних відмінностей якістю життя соціальних груп;
- диференціальні крос-культурні дослідження рас, націй, етносів;

вміти:

- виявляти індивідуально-типологічні особливості людини та індивідуальний стиль її діяльності;
- застосовувати методи дослідження індивідуально-психологічних відмінностей, як цілісної системи властивостей; особистості;
- визначати індивідуально-психологічні особливості особистості, їх походження;
- інтегрувати різноманітні дані про індивідуально-психологічні властивості досліджуваної людини в єдине цілісне уявлення про її індивідуальність;
- встановлювати взаємозв'язок та спадкоємність між різними диференційно-психологічними та диференційно-психофізіологічними теоріями, концепціями, класифікаціями та типологіями;
- застосовувати знання про індивідуально-психологічні відмінності для діагностичної, консультативної, корекційної, реабілітаційної та психотерапевтичної практик.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

ТЕМА 1. Диференціальна психологія як галузь психологічної науки

Предмет і завдання диференціальної психології. Історія становлення науки про індивідуальні відмінності. Становлення концептуальних ідей, завдань, методів і напрямів диференціальної психології. Категоріальний апарат диференціальної психології.

Загальні принципи диференціально-психологічного аналізу. Методологія, методика та методи дослідження у диференціальній психології. Методи теоретичного аналізу. Психогенетичні методи. Історичні методи. Тестування. Канали отримання інформації про індивідуальність.

ТЕМА 2. Теоретичне обґрунтування природи індивідуальних розбіжностей

Теорії про вплив середовища і спадковості. Співвідношення понять «спадковість» – «середовище» у диференціальній психології. Психологічні відмінності різних вимірів індивідуальності: формально-динамічних, предметно-змістових та духовно-світоглядних властивостей між людьми.

Людина як представник біологічного виду *Homo sapiens*. Організм як чинник індивідуальності. Індивід як формально-динамічна характеристика особистості. Особистість – психологічний носій соціальних властивостей. Індивідуальність – інтегральна біопсихосоціальна характеристика людини.

Індивідуальні відмінності пов'язані з функціональною асиметрією. Теорії походження асиметрії. Функції лівої та правої півкулі. Профілі функціональної асиметрії.

ТЕМА 3. Індивідуально-природні засади диференціальних відмінностей

Видове та індивідуальне у розвитку людини. Уявлення про онтогенез у генетиці розвитку. Епігенетичні чинники формування індивідуальних відмінностей. Видоспецифічне та індивідуалізоване у розвитку ЦНС. Властивості нервової системи як основа індивідуальних відмінностей (диференціальна психофізіологія). Структура та класифікація властивостей нервової системи. Нормативне та індивідуальне у розвитку психологічних ознак. Спадковість індивідуально-психологічних відмінностей. Індивідуальні відмінності, пов'язані з функціональною асиметрією. Теорії походження асиметрії. Функції лівої та правої півкулі. Профілі функціональної асиметрії.

ТЕМА 4. Проблема темпераменту та емоційності у диференціальній психології

Виникнення вчення про темперамент. Гуморальні теорії типів темпераменту. Темпераментальні характеристики індивідуальності. Зміст феномену «темперамент». Теорії темпераменту. Конституційний підхід до темпераменту. Конституційна теорія темпераменту К. Сіго, Е. Кречмера. Конституційна типологія особистостей У. Шелдона. Генетична теорія типів темпераменту К. Конрада. Уявлення І. П. Павлова та її учнів про типи темпераменту. Психологічні (факторні) теорії темпераменту. Факторна концепція структури темпераменту Л. Терстона. Типології Д. Гілфорда К.-Г. Юнга, Г.-Ю. Айзенка. Регуляторна теорія темпераменту Я. Стріляу. Темпоральний підхід Б. І. Цуканова.

Індивідуальні розбіжності емоційності. Модальнісні емоційні типи по П. В. Сімонову. Емоційні відмінності між людьми у сприйнятті навколишнього світу.

ТЕМА 5. Проблема характеру та поведінки у диференціальній психології

Історія характерології. Типологічна модель темпераменту З. Фрейда. Характероаналіз У. Райха. Типи соціальних характерів Е. Фромма. Сучасні ставлення до характеру. Функції, структура та місце характеру у структурі індивідуальності. Характер як відповідь особи на фрустрації (класифікації К. Леонгарда та А. Е. Личко). Я-концепція. Я-симптомокомплекс рис. Я-система орієнтацій. Мотиваційні відмінності. Стилеві особливості мотивації. Відмінності у прояві «сили волі». Вольові якості та властивості нервової системи.

ТЕМА 6. Диференціальна когнітологія

Сутність і характеристики здібностей. Постановка проблеми психології здібностей у філогенезі. Задатки. Здібності. Обдарованість. Типи інтелектуальних здібностей. Конвергентні здібності. Дивергентні здібності. Пізнавальні стилі. Типи інтелектуальної обдарованості. Компетентність. Талант. Мудрість. Геніальність як прояв обдарованості. Розумова відсталість і деменція. Тестування здібностей особистості.

Інтелект. Види інтелекту. Тестологічні підходи до інтелекту. Коефіцієнт інтелекту. Однофакторні теорії інтелекту. Багатофакторні теорії інтелекту. Експериментально-психологічні теорії інтелекту. Основні проблеми й суперечності дослідження інтелектуальних здібностей. Співвідношення спадковості і середовища в детермінації інтелектуальних відмінностей. Взаємозв'язок загального інтелекту й шкільної успішності. Взаємозв'язок темпераменту й інтелекту.

Теорії, пов'язані з дослідженням когнітивних стилів. Психологічна характеристика основних когнітивних стилів. Взаємозв'язки когнітивних стилів і їх співвідношення з продуктивними аспектами інтелектуальної діяльності. Когнітивні стилі у структурі індивідуальності.

Креативність як особистісна властивість. Здатність до творчості. Творчість й інтелект. Концепція М. Воллаха і Н. Когана. Основні підходи до креативності.

ТЕМА 7. Типологічні відмінності індивідуальності

Поняття типології та типу. Основні зарубіжні типології. Типологія характерів Карен Хорні. Типологія Ерика Берна. Основні вітчизняні типології. Позитивні та негативні складові використання типологій. Типологія міжпоколінних відмінностей (X, Y та Z покоління).

ТЕМА 8. Диференціальна психологія міжстатевих відмінностей

Стать як біологічне явище. Стать як соціокультурний зміст поведінки (гендер). Статева ідентичність. Статеворольові стереотипи. Теорії і концепції розвитку статевої ідентичності. Еволюційна теорія статевого диморфізму. Етологія статі. Міжстатеві відмінності у психологічних якостях. Моральна свідомість чоловіків та жінок.

ТЕМА 9. Детермінанти міжгрупових відмінностей: соціальний аспект індивідуальності

Критерії відмінностей між соціальними групами. Вплив суспільної стратифікації на сімейне середовище. Вплив статусного рівня на інтелект. Якість життя соціальних груп: індивідуальні відмінності.

Крос-культурна психологія. Крос-культурні дослідження. Культурні відмінності та їх вияви. Виховання в контексті культури. Етнічна свідомість. Національний характер.

Стиль спілкування. Стилi лiдерства. Лiдер: психологiчний тип i стиль керiвництва. Стилi педагогiчного спілкування. Стилi батькiвського виховання. Соцiально значуща дiяльнiсть. Варiативнiсть асоцiальної поведiнки.

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття № 1 (тема 1–2)

Диференціальна психологія як галузь психологічної науки. Теоретичне обґрунтування природи індивідуальних розбіжностей

Мета заняття: розкрити предмет і завдання диференціальної психології, висвітлити історію її становлення як самостійної дисципліни та сформувати цілісне уявлення про природу психічної варіативності й механізми розвитку людської індивідуальності.

Зміст практичного заняття

1. Тезаурус практичного заняття

Диференціальна психологія, індивідуальні відмінності, типологічні відмінності, групові відмінності, психологічна норма, функціональна асиметрія, номотетичний підхід, ідіографічний підхід, індивідуальність.

2. Питання до тем практичного заняття

1. Співвідношення понять «спадковість» – «середовище» у диференціальній психології.
2. Психологічні відмінності різних вимірів індивідуальності: формально-динамічних, предметно-змістових та духовно-світоглядних властивостей між людьми.
3. Людина як представник біологічного виду *Homo sapiens*. Організм як чинник індивідуальності.
4. Індивідуальні відмінності, пов'язані з функціональною асиметрією.

Теми рефератів та презентацій

1. Предмет і завдання диференціальної психології.
2. Історія становлення науки про індивідуальні відмінності.
3. Категоріальний апарат диференціальної психології.
4. Методологія, методика та методи дослідження у диференціальній психології.
5. Індивід як формально-динамічна характеристика особистості.
6. Особистість – психологічний носій соціальних властивостей.
7. Індивідуальність – інтегральна біопсихосоціальна характеристика людини.

Рекомендована література: 1, 2, 5, 9, 10, 12, 14, 15, 16.

Практичне заняття № 2 (тема 3)

Індивідуально-природні засади диференціальних відмінностей

Мета заняття: проаналізувати роль спадковості та середовища в детермінації індивідуальних відмінностей, розглянути людину як представника біологічного виду та вивчити нейрофізіологічні чинники (властивості нервової системи) як біологічну основу індивідуальності.

Зміст практичного заняття

1. Тезаурус практичного заняття

Спадковість, середовище, генотип, властивості нервової системи, диференціальна психофізіологія, організм, індивід.

2. Питання до тем практичного заняття

1. Властивості нервової системи як основа індивідуальних відмінностей (диференціальна психофізіологія).
2. Структура та класифікація властивостей нервової системи.

Практичне завдання: Теппінг-тест

Теми рефератів та презентацій

1. Видове та індивідуальне у розвитку людини.
2. Нормативне та індивідуальне у розвитку психологічних ознак.
3. Уявлення про онтогенез у генетиці розвитку.
4. Епігенетичні чинники формування індивідуальних відмінностей.
5. Спадковість індивідуально-психологічних відмінностей.

Рекомендована література: 3, 4, 6, 7, 11, 12, 18.

Практичне заняття № 3 (тема 4)

Проблема темпераменту та емоційності у диференціальній психології

Мета заняття: вивчити темперамент як інтеграційну основу індивідуальності, розглянути конституціональні, генетичні та психологічні теорії темпераменту, а також висвітлити структуру темпераменту в контексті загальної активності та емоційності.

Зміст практичного заняття

1. Тезаурус практичного заняття

Темперамент, конституціональні теорії, типи ВНД, емоційність, ергічність, пластичність, темп, екстраверсія, інтроверсія.

2. Питання до тем практичного заняття

1. Темпераментальні характеристики індивідуальності. Зміст феномену «темперамент».
2. Типології темпераменту. Темпоральний підхід Б. І. Цуканова.
3. Індивідуальні розбіжності емоційності. Емоційні відмінності між людьми у сприйнятті навколишнього світу.

Практичне завдання: «Тест-опитувальник Г. Айзенка – Eysenck Personality Inventory (EPI)»

Теми рефератів та презентацій

1. Теорії темпераменту: гуморальні, конституційні, психофізіологічні, психологічні.
2. Конституційний підхід до темпераменту.
3. Генетична теорія типів темпераменту К. Конрада.
4. Уявлення І. П. Павлова та його учнів про типи темпераменту.
5. Психологічні (факторні) теорії темпераменту. Факторна концепція структури темпераменту Л. Терстона.
6. Типології Д. Гілфорда, К.-Г. Юнга, Г.-Ю. Айзенка.

Рекомендована література: 1, 3, 8, 9, 10, 13, 14, 17.

Практичне заняття № 4 (тема 5)

Проблема характеру та поведінки у диференціальній психології

Мета заняття: визначити місце характеру в структурі індивідуальності, проаналізувати його структурні компоненти (самооцінку, волю) та розглянути характер як спосіб реагування особистості на фрустрації (акцентуації).

Зміст практичного заняття

1. Тезаурус практичного заняття

Характер, Я-концепція, самооцінка, саморегуляція, акцентуація характеру, фрустрація, воля.

2. Питання до тем практичного заняття

1. Історія характерології. Сучасні ставлення до характеру.
2. Функції, структура та місце характеру у структурі індивідуальності.
3. Характер як відповідь особи на фрустрації (акцентуації характеру).
4. Вольові якості та властивості нервової системи.

Практичне завдання: Опитувальник К. Леонгарда – Г. Шмішека

Теми рефератів та презентацій

1. Типологічна модель характеру З. Фрейда.
2. Характероаналіз У. Райха.
3. Типи соціальних характерів Е. Фромма.
4. Відмінності у прояві «сили волі».
5. Класифікація акцентуацій К. Леонгарда
6. Класифікація акцентуацій О. Є. Лічко.

Рекомендована література: 1, 3, 7, 8, 9, 10, 13, 14.

Практичне заняття № 5 (тема 6)

Диференціальна когнітологія

Мета заняття: висвітлити проблему здібностей та інтелекту в диференціальній психології, проаналізувати джерела варіативності інтелекту, типи обдарованості та когнітивні стилі як індивідуально-своєрідні способи переробки інформації.

Зміст практичного заняття

1. Тезаурус практичного заняття

Здібності, інтелект, обдарованість, геніальність, креативність, когнітивні стилі, наочність.

2. Питання до тем практичного заняття

1. Сутність і характеристики здібностей.
2. Постановка проблеми психології здібностей у філогенезі. Задатки.
3. Інтелект. Види інтелекту.
4. Когнітивні стилі у структурі індивідуальності.

Практичне завдання: Методика «Стиль мислення»

Теми рефератів та презентацій

1. Типи інтелектуальних здібностей. Конвергентні здібності. Дивергентні здібності.
2. Тестологічні підходи до інтелекту. Коефіцієнт інтелекту.
3. Рівні обдарованості.
4. Геніальність як прояв обдарованості.
5. Компетентність. Талант. Мудрість.
6. Пізнавальні стилі.
7. Типи інтелектуальної обдарованості.
8. Креативність як особистісна властивість.
9. Здатність до творчості. Творчість й інтелект.

Рекомендована література: 1, 2, 5, 9, 10, 12, 13.

Практичне заняття № 6 (тема 7)

Дослідження типів та властивостей особистості в диференціальній психології. Стилеві властивості особистості

Мета заняття: розкрити сутність типологічного підходу до вивчення особистості, розглянути концепції особистісних рис (модель Великої П'ятірки, теорії Кеттелла, Айзенка) та загальну теорію стильового підходу.

Зміст практичного заняття

1. Тезаурус практичного заняття

Риси особистості, особистісні типи, типологічний метод, факторна структура особистості, модель Великої П'ятірки, стиль людини, індивідуальний стиль діяльності.

2. Питання до тем практичного заняття

1. Типологічний підхід до вивчення особистості. Види типологій особистості.
2. Поняття «риса» та «тип». Ідіографічний підхід до особистості.
3. П'ятифакторна модель вивчення особистості.

Практичне завдання: Опитувальника п'яти факторів особистості bfi-10 (<https://surl.li/iwqjyb>)

Теми рефератів та презентацій

1. Типологія психотизму-нейротизму Г. Айзенка.

2. Теорія особистісних рис Г.-В. Олпорт.
3. Риси особистості в теорії Р.-Б. Кеттела.
4. Типологія А. Міллера.
5. Психоаналітична діагностика Ненсі Мак-Вільямс.
6. Класифікація психотипів у бізнесі.
7. Поділ людей на типи у соціоніці.
8. Стильовий підхід до вивчення особистості. Класифікація стилів життя (Д. Ройс та Е. Поуелл).

Рекомендована література: 1, 2, 4, 5, 9, 11, 13.

Практичне заняття № 7 (тема 8)

Диференціальна психологія міжстатевих відмінностей

Мета заняття: проаналізувати роль статі в структурі індивідуальності, розглянути теорії статевої ідентичності та вивчити міжстатеві відмінності в психологічних якостях, когнітивних процесах і моральній свідомості

Зміст практичного заняття

1. Тезаурус практичного заняття

Стать, гендер, статевий диморфізм, статевий дипсихізм, статева ідентичність, маскулінність, фемінінність, андрогінність

2. Питання до тем практичного заняття

1. Стать як біологічне явище.
2. Стать як соціокультурний зміст поведінки (гендер).
3. Статева ідентичність. Теорії і концепції розвитку статевої ідентичності

Практичне завдання: Статеворольовий опитувальник Бем (BSRI)

Теми рефератів та презентацій

1. Еволюційна теорія статевого диморфізму.
2. Статеворольові стереотипи.
3. Міжстатеві відмінності у психологічних якостях.
4. Моральна свідомість чоловіків та жінок.

Рекомендована література: 3, 5, 6, 9, 12, 14.

Практичне заняття № 8 (тема 9)

Детермінанти міжгрупових відмінностей: соціальний аспект індивідуальності. Типологічні відмінності індивідуальності

Мета заняття: дослідити особливості групових відмінностей, розглянути вплив сімейного середовища та культури на формування індивідуальних відмінностей, а також проаналізувати етнопсихологічні особливості (національний характер, самосвідомість).

Зміст практичного заняття

1. Тезаурус практичного заняття

Соціальна стратифікація, якість життя, культура, крос-культурна психологія, етнос, національний характер, етнічна самосвідомість.

2. Питання до тем практичного заняття

1. Критерії відмінностей між соціальними групами.
2. Якість життя соціальних груп: індивідуальні відмінності.

Практичне завдання: порівняння міжгрупових відмінностей за опитувальником «Вираженість етнічної ідентичності» Дж. Фінні

Теми рефератів та презентацій

1. Основні зарубіжні типології.
2. Основні вітчизняні типології.
3. Вплив суспільної стратифікації на сімейне середовище. Вплив статусного рівня на інтелект.

Рекомендована література: 1, 5, 8, 11, 13, 14.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття має певну структуру. Складові практичного заняття дозволяють здобувачу отримати певну кількість балів за кожне заняття.

1. **Тезаурус практичного заняття** – здобувачі повинні надати визначення понять за даною темою.
2. **Питання до практичного заняття** – здобувачі розбирають заявлені теми із включенням задач та прикладів.
3. **Практичне завдання** – здобувачі виконують завдання на занятті з обговоренням результатів.
4. **Теми рефератів та презентацій** – здобувач має можливість самостійно підготувати реферат та/або презентацію на одну з обраних тем протягом семестру та отримати додаткові бали (не більше 1 реферату та/або 1 презентації).

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ЗДОБУВАЧАМ ДО СТВОРЕННЯ ПРЕЗЕНТАЦІЙ ТА НАПИСАННЯ РЕФЕРАТІВ

Реферат – короткий виклад (огляд) змісту однієї або декількох наукових робіт або книг з певної тематики. У рефераті повинно бути якнайповніше розкрито зміст теми, основні теоретичні та фактичні відомості. Розширений або зведений (за декількома джерелами оглядовий) реферат містить відомості про певну кількість робіт з одної теми, викладені у вигляді добре структурованого тексту.

Оформлення та структура реферату

Оптимальним вважається обсяг реферату у 10–15 сторінок друкарського тексту. Реферат повинен мати титульний аркуш, зміст, вступ, основну частину, висновок та список використаної літератури, який розміщується на останній сторінці реферату.

Критерії оцінки реферату

- уміння підібрати наукову літературу по темі;
- інформаційна насиченість, новизна, оригінальність викладу питань, структурованість та системне подання матеріалу;
- структурна організованість, логічність, граматична правильність і стилістична виразність;
- переконливість, аргументованість, практична значущість і теоретична обґрунтованість пропозицій і висновків, зроблених в рефераті.

Презентація – це набір картинок-слайдів на певну тему, який зберігається у файлі спеціального формату.

Кожен слайд може містити довільну текстову, графічну та відеоінформацію, анімацію, звук, діаграми і графіки, табличні й інші матеріали. Вибір типу інформації, схем структуризації даних та порядок їх викладу здійснюється здобувачем відповідно до мети створення презентації. Основа будь-якої правильно спланованої презентації – це логічний аналіз послідовності відображення матеріалу, передбачення можливих питань і добір реплік для коментарів до презентації.

Оформлення та структура презентації. Оптимальним вважається обсяг презентації у 10–15 слайдів. Презентація повинна мати титульний аркуш, зміст, основні пункти презентації, список джерел (до 5 основних), завершальний слайд.

Критерії оцінки реферату

Зміст слайдів повинен відображати єдину думку та спрямовані на ефективну передачу даних. Презентація повинна відповідати змісту навчального матеріалу.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ ЗА ПРАКТИЧНИМИ ЗАНЯТТЯМИ

Оцінювання знань (розподіл балів) здобувачів

Метод	Форма	Бали	Максимум
Усний контроль	Опитування	2 бали	20
Практичний контроль	Робота на семінарських заняттях	7 балів	56
Практичне завдання	Звіт	2	16
Індивідуальне самостійне завдання	Презентація Реферат	8 балів	8
Залік (бали)			100

Критерії оцінювання самостійної роботи

Вид	Максим. к-сть балів	Критерії оцінювання навчальних досягнень
Презентація	4	Здатність студента презентувати доповідь відповідно змісту навчального матеріалу та супроводити її оригінальним візуальним представленням
Реферат	4	Здатність здійснювати узагальнення на основі опрацювання теоретичного матеріалу та відсутність помилок при оформленні цитування й посилань на джерела; продемонструвати дотримання лексичних, фразеологічних, граматичних і стилістичних норм української літературної мови

Є можливість зарахування результатів неформальної освіти (варіанти та форми отримання неформальної освіти прописано в Додатку).

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Предмет і завдання диференціальної психології.
2. Історія становлення науки про індивідуальні відмінності.
3. Категоріальний апарат диференціальної психології.
4. Загальні принципи диференціально-психологічного аналізу.
5. Методологія, методика та методи дослідження у диференціальній психології.
6. Теорії про вплив середовища і спадковості.
7. Співвідношення понять «спадковість» – «середовище» у диференціальній психології.
8. Психологічні відмінності різних вимірів індивідуальності: формально-динамічних, предметно-змістових та духовно-світоглядних властивостей між людьми.
9. Людина як представник біологічного виду *Homo sapiens*. Організм як чинник індивідуальності.
10. Індивід як формально-динамічна характеристика особистості.
11. Особистість – психологічний носій соціальних властивостей.
12. Індивідуальність – інтегральна біопсихосоціальна характеристика людини.
13. Індивідуальні відмінності, пов'язані з функціональною асиметрією.
14. Видове та індивідуальне у розвитку людини. Уявлення про онтогенез у генетиці розвитку.
15. Епігенетичні чинники формування індивідуальних відмінностей.
16. Властивості нервової системи як основа індивідуальних відмінностей (диференціальна психофізіологія).
17. Структура та класифікація властивостей нервової системи.
18. Нормативне та індивідуальне у розвитку психологічних ознак. Спадковість індивідуально-психологічних відмінностей.
19. Індивідуальні відмінності, пов'язані з функціональною асиметрією.
20. Виникнення вчення про темперамент. Гуморальні теорії типів темпераменту.
21. Темпераментальні характеристики індивідуальності. Зміст феномену «темперамент».
22. Конституційний підхід до темпераменту. Конституційна теорія темпераменту К. Сіго, Е. Кречмера.
23. Конституційна типологія особистостей У. Шелдона.
24. Генетична теорія типів темпераменту К. Конрада.
25. Уявлення І. П. Павлова та його-учнів про типи темпераменту.
26. Психологічні (факторні) теорії темпераменту. Факторна концепція структури темпераменту Л. Терстона.

27. Типології Д. Гілфорда К.-Г. Юнга, Г.-Ю. Айзенка.
28. Регуляторна теорія темпераменту Я. Стріляу.
29. Типологія темпераменту Д. Кагана.
30. Темпоральний підхід Б. І. Цуканова.
31. Емоційні відмінності між людьми у сприйнятті навколишнього світу.
32. Історія характерології.
33. Типологічна модель темпераменту З. Фрейда.
34. Характероаналіз У. Райха.
35. Типи соціальних характерів Е. Фромма.
36. Сучасні ставлення до характеру.
37. Функції, структура та місце характеру у структурі індивідуальності.
38. Характер як відповідь особи на фрустрації (класифікації К. Леонгарда та А. Е. Личко).
39. Я-концепція. Я-симптомокомплекс рис. Я-система орієнтацій.
40. Мотиваційні відмінності.
41. Стилеві особливості мотивації.
42. Відмінності у прояві «сили волі».
43. Вольові якості та властивості нервової системи.
44. Сутність і характеристики здібностей.
45. Постановка проблеми психології здібностей у філогенезі. Задатки.
46. Здібності.
47. Обдарованість.
48. Типи інтелектуальних здібностей. Конвергентні здібності. Дивергентні здібності.
49. Пізнавальні стилі.
50. Типи інтелектуальної обдарованості.
51. Компетентність. Талант. Мудрість.
52. Тестологічні підходи до інтелекту. Коефіцієнт інтелекту.
53. Когнітивні стилі у структурі індивідуальності.
54. Креативність як особистісна властивість.
55. Здатність до творчості. Творчість й інтелект.
56. Типологічний підхід до вивчення особистості. Види типологій особистості.
57. Типологія психотизму-нейротизму Г. Айзенка.
58. Психоаналітична діагностика Ненсі Мак-Вільямс.
59. Класифікація психотипів у бізнесі.
60. Поділ людей на типи у соціоніці.
61. Поняття «риса» та «тип». Ідіографічний підхід до особистості.
62. Теорія характеристик Г.-В. Олпорт.
63. Факторна структура особистості Дж.-П. Гілфорда та В. Циммермана.
64. Риси особистості теорії Р.-Б. Кеттела.

65. П'ятифакторна модель вивчення особистості.
66. Стильовий підхід до вивчення особистості.
67. Класифікація стилів життя (Д. Ройс та Е. Поуелл).
68. Стать як біологічне явище.
69. Стать як соціокультурний зміст поведінки (гендер).
70. Статева ідентичність. Теорії і концепції розвитку статевої ідентичності
71. Статорольові стереотипи.
72. Еволюційна теорія статевого диморфізму В. Геодакяна.
73. Міжстатеві відмінності у психологічних якостях.
74. Моральна свідомість чоловіків та жінок.
75. Критерії відмінностей між соціальними групами.
76. Вплив суспільної стратифікації на сімейне середовище.
77. Вплив статусного рівня на інтелект.
78. Якість життя соціальних груп: індивідуальні відмінності.
79. Основні зарубіжні типології.
80. Основні вітчизняні типології.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Авдієнко Р. Ю, Диференційна психологія.
https://stud.com.ua/127987/psihologiya/diferentsialna_psihologiya
2. Аршава, І. Ф., Носенко Е. Л. Психологія особистості : підручник. Дніпро : Ліра, 2024. 500 с.
3. Диференційна психологія / За загальною редакцією академіка С. Д. Максименка. Підручник. К.: Видавничий Дім «Слово», 2013. 600 с.
4. Карапетрова О. В. Диференціальна психологія : навч.-метод. посібник / Олена Володимирівна Карапетрова. Бердянськ: БДПУ, 2014. 216 с.
5. Кондрашихина О. А. Диференційна психологія. К.,2009. 232 с.
6. Кременчуцька М. К., Коваль Г. Ш., Сисенко І. С. Гендерні особливості маніпулятивної поведінки людини. «Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія». Том 34 (73). № 4. 2023.
7. Кременчуцька М. К., Жиліч Н. Р. Агресивність у системі особистісних чинників вибору механізмів психологічного захисту під час воєнних подій. Науковий вісник ХДУ Серія Психологічні науки. 2023. № 2. 13–19.
8. Мазяр О. В. Диференціальна психологія : модульний курс : навчальний посібник. К.: Видавничий дім «Кондор», 2017. 288 с.
9. Палій А. А. Диференціальна психологія. К.: Академвидав.
http://pidruchniki.com/1584072030228/psihologiya/diferentsialna_psiholog
10. Пасніченко А. Е. Диференціальна психологія у тестах: Практикум.. Чернівці: Рута, 2005. 84 с.
11. Поліщук С. А. Методичний довідник з психодіагностики: навч.-метод. посібник для вищих навч. закладів/ С. А. Поліщук. Суми: Університетська книга, 2019. 442 с.
12. Приходько Ю. О., Юрченко В. І. Психологічний словник-довідник. К.: Каравела, 2020. 418 с.
13. Романовська Л. І., Подкоритова Л. О. Диференційна психологія: навчальний посібник Львів: “Новий Світ 2000”, 2024. 236 с.
14. Туриніна О. Л. Диференціальна психологія / О. Л. Туриніна, Є. О. Варлакова. К.: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2012. 136 с.
15. Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату в освітній та науково-дослідній роботі учасників освітнього процесу та науковців Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.
Режим доступу: <http://surl.li/gebjpk>

16. Кодекс академічної доброчесності учасників освітнього процесу Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.
Режим доступу: <http://surl.li/nrenys>
17. Rettew, David C. MD1†; McKee, Laura MA1. Temperament and Its Role in Developmental Psychopathology. *Harvard Review of Psychiatry* 13(1):p 14–27, January 2005.
18. Victoriia Overchuk, Oksana Vdovichenko, Inokentii Korniienko, Tamara Novorun, Margaryta Kremenchutska, & Iryna Kondratieva. (2024). Chronic Stress and Its Role in Physiological Aging: Insights from Molecular Biology and Life Sciences. *The Bioscan*, 19(Special Issue-1), 425–433.

ЕЛЕКТРОННІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. «Актуальні проблеми психології». Наукові праці Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України.
Режим доступу: <http://appspsychology.org.ua/index.php/ua/dlia-avtoriv>
2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.
Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>
3. American Psychologist. *Journal of American Psychological Association*.
Режим доступу: <https://www.apa.org/pubs/journals/amp/>
4. *The Journal of Social Psychology*.
Режим доступу: <https://www.tandfonline.com/toc/vsoc20/current>
5. *Social Psychologe/ Journal of British Psychological Society*.
Режим доступу: <https://onlinelibrary.wiley.com/journal/20448309>
6. *Journal of Personality and Social Psychology*. *Journal of American Psychological Association*. Режим доступу: <https://www.apa.org/pubs/journals/psp/>

ПОЛІТИКА КУРСУ

<p><i>Політика щодо дедлайнів та перескладання</i></p>	<p>Роботи, виконання і здача яких здійснюється з порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (-20 балів). Перескладання іспиту можливе із дозволу деканату за наявності поважних причин або за письмовою заявою (апеляцією) здобувача до декана</p>
<p><i>Політика щодо академічної доброчесності</i></p>	<p>Здобувачі повинні дотримуватися принципів академічної доброчесності, усвідомлюючи наслідки її порушення, що визначається Кодексом академічної доброчесності учасників освітнього процесу Одеського національного університету імені І. І. Мечникова http://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/documents/acad-dobrochesnost.pdf. У разі порушення здобувачем вищої освіти академічної доброчесності (списування, плагіат, фабрикація), робота оцінюється незадовільно та має бути виконана повторно. При цьому викладач залишає за собою право змінити тему завдання</p>
<p><i>Політика щодо відвідування та запізень</i></p>	<p>Відвідування практичних занять є обов'язковим компонентом оцінювання, що передбачає нарахування балів. За об'єктивних причин (напр., воєнний стан, епідемії, хвороба здобувача, стажування за академічною мобільністю та ін.) навчання може відбуватись дистанційно в он-лайн формі за графіком, погодженим із викладачем</p>
<p><i>Мобільні пристрої</i></p>	<p>Дозволяється використання мобільних пристроїв на практичних заняттях за необхідності групової роботи у спеціальних Додатках</p>
<p><i>Поведінка в аудиторії</i></p>	<p>Всі здобувачі беруть активну участь у всіх заняттях: опитуваннях, дискусіях, під час практичних занять. Виконують всі навчальні завдання вчасно, відповідно до робочої навчальної програми. Всі здобувачі повинні дотримуватися правил поведінки в аудиторії на засадах партнерських стосунків, взаємоповаги, взаємопідтримки та взаємодопомоги</p>

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Акцентуація характеру – це крайні варіанти норми, за яких окремі риси характеру надмірно посилені, внаслідок чого виявляється вибіркова вразливість стосовно певного роду психотравмуючих впливів при великій стійкості до інших.

Андрогінність – це високий рівень одночасно маскулічних і фемінічних ознак у психологічному портреті людини, що часто є ознакою високої життєстійкості та успішної самореалізації.

Біологічний підхід у дослідженні індивідуальності – пошук джерел особливостей поведінки в різних структурах організму (гени, ендокринна система, мозок, нервова система в цілому).

Варіативність – базова риса поведінки, що визначає різноманіття її форм.

Велика П'ятірка (у теорії особистості) – п'ять основних вимірювань, що вважаються найбільш базовими для особистості у будь-якій культурі (екстраверсія, доброзичливість, сумлінність, емоційна стабільність, відкритість до досвіду).

Виховання – цілеспрямована діяльність дорослих з передачі новому поколінню суспільно-історичного досвіду (у широкому сенсі); створення умов для розвитку індивідуальних психологічних ресурсів дитини з метою підготовки її до продуктивної і самодостатньої життєдіяльності (у вузькому сенсі).

Вікових зрізів, метод – порівняння між собою характеристик різних груп, що включають суб'єктів різного віку, обстежених у певний момент часу.

Властивості нервової системи – основні нейрофізіологічні чинники (сила, врівноваженість, рухливість, динамічність, лабільність), що складають біологічну основу індивідуально-психологічних відмінностей.

Воля – інтегральна характеристика характеру, що виявляється у здатності особистості до свідомого вибору, довільної регуляції та подолання обставин задля досягнення мети.

Гендер – соціокультурний зміст поведінки, що приписується людині залежно від її статі, на відміну від суто біологічних характеристик.

Геніальність – найвищий ступінь прояву творчих здібностей, пов'язаний зі створенням якісно нових творінь, що мають суспільну значущість.

Генотип – патерн (див.) характеристик, що задають послідовність розвитку індивідуальної ознаки і зафіксовані в генах конкретного унікального суб'єкта.

Групові відмінності – психологічні відмінності між людьми, об'єднаними за певною ознакою: статтю, расою, національністю, соціоекономічним статусом або культурою.

Дисперсія – статистична міра варіативності якої-небудь ознаки, головна характеристика відхилення значень ознаки від її середньої величини.

Диференціальна психологія – розділ психологічної науки, що вивчає індивідуально-психологічні відмінності між людьми. Термін *диференціальна психологія* введений німецьким психологом В. Штерном у 1900 р.

Диференціальна психофізіологія – дисципліна, що вивчає роль сукупності біологічних властивостей, передусім властивостей нервової системи, у детермінації стійких індивідуальних відмінностей.

Диференціація індивідуальності – поступове збільшення дистантності (що відбивається в зменшенні щільності зв'язків) між психологічними структурами в онтогенезі.

Диференціація психіки – наростання спеціалізації окремих функцій пізнавальних, емоційних і регулятивних процесів відповідно до етапів розвитку суб'єкта.

Діапазон реакції, широта – ступінь варіативності у прояві даної індивідуальної ознаки, обмежений через дію стійких внутрішніх чинників (спадковість, жорстко зафіксовані структури набутого життєвого досвіду і т. п.).

Екстернальність – загальна поведінкова тенденція покладатися на зовнішні обставини або інших людей в різних життєвих ситуаціях.

Екстраверсія – властивість темпераменту, що визначає спрямованість свідомості і поведінки особистості на взаємодію із зовнішнім світом, розширення контактів з оточенням.

Емоційність – властивість темпераменту, що характеризує частоту, силу та швидкість виникнення емоційних реакцій, а також переважний афективний фон настрою.

Етнічна самосвідомість – система уявлень народу про самого себе, свої цінності, національний характер та місце у світі.

Етнос – культурно-територіальна спільність людей (народ, нація), об'єднана не стільки «кровною» спорідненістю, скільки спільними традиціями, мовою та відчуттям ідентичності.

Життєвий досвід – найважливіший чинник самодетермінації у формуванні і розвитку людської індивідуальності; система зафіксованих у структурі індивідуальності тенденцій, що виникли в результаті впливу як внутрішніх (природно зумовлених), так і зовнішніх (соціально зумовлених) дій.

Здібності – індивідуально-психологічні особливості, що визначають успішність виконання діяльності, не зводяться до знань та навичок, але зумовлюють легкість навчання новим способам дій.

Ідеографічний підхід – центрований на особливому метод вивчення індивідуальності, що акцентує увагу на аналізі її внутрішньої структури з метою підкреслити неповторність і унікальність суб'єктної організації (А. В. Лібін).

Індивідуальний стиль діяльності – стійка система прийомів та способів діяльності, зумовлена типологічними особливостями людини та спрямована на ефективне пристосування до зовнішніх умов.

Індивідуальність (лат. *individuum* – неподільне) – визначення людини з погляду своєрідності її психофізіологічних і психологічних якостей, що відрізняють її від інших людей і характеризують унікальність її можливостей у сфері взаємодії з навколишнім світом.

Індивідуально-психологічні відмінності – особливості психічних процесів, станів і властивостей, що відрізняють людей один від одного; об'єкт *диференціальної психології*.

Інтелект біологічний (*biological intelligence*) – природжена складова загального інтелекту. В основі його лежать особливості біохімічних і нейрофізіологічних процесів переробки інформації центральною нервовою системою (Г. Айзенк).

Інтелект загальний (*general*) (фактор загальної розумової енергії, генеральний фактор, генеральний інтелект) – розумова здібність, що впливає на виконання будь-якої діяльності, виявляється в якості, швидкості і точності рішення розумових задач, в темпі і успішності навчання, продуктивності професійної діяльності і рівня соціальної адаптованості. Концепція загального інтелекту запропонована Ч. Спірменом.

Інтелектуальний клімат – параметр, що характеризує рівень інтелектуальної взаємодії в малій групі, найчастіше – у сім'ї; залежить від рівня інтелекту членів сім'ї, кількості дітей у сім'ї, їх різниці у віці і т. д. Термін запропонований Р. Зайонцем.

Інтелектуальні стилі – індивідуально-своєрідні способи постановки і вирішення проблем.

Інтроверсія – властивість темпераменту/особистості, що характеризує спрямованість свідомості суб'єкта на свій внутрішній світ та звуження контактів із зовнішнім оточенням.

Картина життєвого шляху – найважливіша характеристика самосвідомості людини, що відображає етапи індивідуального розвитку і дає цілісне уявлення про зв'язаність подій життєвого шляху в єдину систему відліку.

Когнітивні стилі – стійкі способи прийому і переробки інформації, організації пізнавальних процесів, які виявляються в індивідуальній специфіці, ментальній ієрархії, що впливає на всі рівні, включаючи особистісні властивості.

Конституціональні теорії – напрями, що пояснюють індивідуальні відмінності в темпераменті та характері через особливості тілобудови (морфології) людини.

Креатив – творча людина, схильна до нестандартних способів вирішення задач, здібна до оригінальних і нестандартних дій, відкриття нового, створення унікальних продуктів.

Крос-культурна психологія – галузь, що займається емпіричним дослідженням впливу культури на людську поведінку шляхом порівняння представників різних культурних груп.

Культурний контекст – стійкий набір цінностей, стереотипних уявлень, правил поведінки членів даного соціального оточення, що поділяються більшістю.

Ліворукість – вроджене або вимушене користування лівою рукою; вроджена ліворукість може бути спадковою або виникнути в період внутрішньоутробного розвитку.

Лонгітюдне дослідження – тривале багаторічне вивчення одних і тих же випробуваних, проводиться для виявлення закономірностей індивідуального розвитку, широко використовується в психогенетиці.

Маскулінність – сукупність психологічних рис та способів поведінки, що традиційно приписуються чоловічій статі (активність, інструментальне ставлення до світу).

Модель Великої П'ятірки – лексична модель особистості, що включає п'ять базових вимірювань: екстраверсію, доброзичливість, сумлінність, емоційну стабільність та відкритість до досвіду.

Наслідування – безпосереднє засвоєння шляхом спостереження і відтворення людиною рухів, дій, поведінки інших людей.

Научуваність – загальна пізнавальна здібність, виявляється в швидкості і легкості набування нових знань і навичок, у якості засвоєння навчального матеріалу і виконання навчальної діяльності.

Національний характер – стійкий спосіб самовираження, який виявляється в звичках, перевагах, стилі реагування в певних ситуаціях взаємодії і відповідних оцінках, що даються при цьому (його поділяють інші носії культури).

Нейротизм – властивість темпераменту, що характеризує рівень емоційної стійкості, вразливості і тривожності особистості, протилежний полюс цієї властивості – стабільність. Термін запропонований Г. Айзенком.

Номотетичний підхід – виявлення в індивідуальності універсальних рис і патернів, властивих всім людям.

Обдарованість – системна якість психіки, що розвивається протягом життя, визначає можливість досягнення людиною виключно високих результатів в одному або декількох видах діяльності в порівнянні з іншими людьми.

Онтогенез – процес розвитку людини, що охоплює весь її життєвий цикл від народження (зародження) до смерті; виділяють пренатальний (внутрішньоутробний) і постнатальний онтогенез.

Організм – тілесний чинник індивідуальності, що включає анатомо-морфологічну структуру, біохімічні особливості та нейрофізіологічні основи життєдіяльності.

Особистість – особлива якість людини, що набувається нею в соціокультурному середовищі в процесі спільної діяльності і спілкування.

Пізнавальні стилі – психологічні відмінності між людьми, що характеризують своєрідність властивих їм способів вивчення реальності.

Пластичність – характеристика темпераменту, що відображає легкість або складність переключення з одних програм поведінки на інші (гнучкість мислення, прагнення до різноманітності).

Поведінка – спостережувані дії, що характеризують суб'єктивну взаємодію з різними фрагментами реальності.

Психогенетика – галузь психології, яка вивчає співвідношення і взаємовплив спадковості і середовища на розвиток психічних властивостей людини (темперамент, інтелект, особистісні характеристики і т. п.). У зарубіжній науковій літературі частіше використовується термін “генетика поведінки” (behavior genetics).

Психологічна норма – неоднорідне поняття, що визначається статистично (середина розподілу) соціальними стереотипами, критеріями психічного здоров'я та індивідуальними очікуваннями.

Риса особистісна (риса особистості) – стійкі, повторювані в різних ситуаціях особливості поведінки індивіда.

Самооцінка – оцінка особистістю себе, своїх якостей, можливостей та місця серед інших людей; центральний компонент Я-концепції.

Спадковість – характеристика ступеня вираженості генетичної детермінації відносно певних властивостей.

Статева ідентичність – внутрішнє прийняття або відкидання особистістю своєї біологічної статі та відповідної соціокультурної ролі.

Статевий диморфізм – наявність у біологічного виду двох анатомічно відмінних форм (чоловічої та жіночої) за певними ознаками.

Статевий дипсихізм – стійкі міжстатеві відмінності у психологічних якостях, когнітивних процесах та поведінкових програмах.

Стать – біологічна характеристика людини як представника виду, що визначається генетично у момент зачаття та є незмінною індивідною ознакою.

Стиль життя – стійка характеристика ієрархії життєвих цілей і способів їх досягнення, яким віддає перевагу індивід (А. Адлер).

Стиль особистості – характеристика системи операцій, до якої особа схильна через свої індивідуальні властивості (Г. Олпорт).

Темп – темпоральна характеристика поведінки, що відображає швидкість рухових, мовних або розумових реакцій.

Темперамент – (лат. *temperamentum* – належне співвідношення частин) закономірне співвідношення стійких індивідуальних особливостей особистості, що характеризують різні сторони динаміки психічної діяльності.

Тестування – метод психологічної діагностики, що використовує стандартизовані завдання (тести).

Типи ВНД – узагальнені картини поведінки, засновані на сполученні властивостей нервової системи (сили, врівноваженості, рухливості), що традиційно співвідносяться з чотирма темпераментами.

Типологічний метод – метод наукового дослідження, заснований на виявленні схожості та відмінності серед сукупності об'єктів та їх групуванні за допомогою ідеалізованої моделі.

Типологічні відмінності – відмінності між групами людей, що виділяються на основі стійких симптомокомплексів психологічних ознак (наприклад, типи темпераменту або характеру).

Факторна структура особистості – організація рис особистості у вигляді факторів різного рівня узагальненості, що виявляються за допомогою математико-статистичних методів.

Фемінінність – сукупність психологічних рис, традиційно притаманних жіночій статі (чутливість, емоційність, орієнтація на стосунки).

Фенотип – прояв трансформованих у процесі життєвого досвіду наборів генетичної інформації в конкретних середовищних умовах; розглядається як результат спільного впливу генетичних і середовищних чинників.

Фрустрація – психічний стан людини, викликаний неможливістю задовольнити певну потребу або досягти мети.

Функціональна асиметрія – спеціалізація великих півкуль головного мозку щодо виконання певних психічних функцій (наприклад, вербальних або образних).

Характер – стійке поєднання індивідуальних особливостей особистості, що визначають типовий для неї спосіб поведінки та ставлення до світу, себе та інших.

Якість життя – інтегральна характеристика, що включає рівень освіти, складність роботи, дохід та стан здоров'я, що впливають на особистісне самопочуття.

Я-концепція – динамічна система уявлень людини про саму себе.

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА

В якості самостійної роботи здобувач може пройти професійні курси/тренінги, професійне стажування, онлайн-курси, громадянську освіту, отримати відповідний сертифікат на освітніх платформах, що може бути зараховано як поточний та/або фрагмент підсумкового контролю. Пропонуються до розгляду такі курси, які можуть бути визнані як поточний контроль та/або бонусні бали (за бажанням здобувача):

Назва освітньої платформи, назва онлайн курсу, короткий опис, посилання	Компетентності та результати навчання (шифри)	Критерій оцінювання
<p>Платформа: The Open University Курс: Ethics in science? https://www.open.edu/openlearn/science-maths-technology/ethics-science/content-section-0?active-tab=description-tab Основні теми: Моральна та етична відповідальність науковців щодо проведення експерименту. Перші клінічні випробування (історія питання). Онлайн-дослідження щодо неетичного вченого. Сучасні моральні дилеми в науці</p>	<p>ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності. СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання</p>	<p>Самостійність та успішність проходження, оцінюється відповідно отриманого студентом прогресу під час проходження курсу по відповідним темам для самостійного вивчення. Прогрес 100 % – дорівнює 5 балам за тему, з якої пройдено курс та в кінці семестру враховується як складова поточного та/або фрагмент підсумкового контролю. Курс має бути пройдено в межах періоду вивчення дисципліни</p>
<p>Платформа: Освіта. Дія. Курс: Базові знання про гендер https://osvita.diia.gov.ua/courses/basic-knowledge-about-gender Результати навчання курсу: Soft-навички: Когнітивні навички: самосвідомості та самооцінки, аналізу проблем та прийняття рішень, критичного мислення. Мотивація успіху. Протидія соціальному тиску</p>	<p>СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел. ПР12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі</p>	<p>Самостійність та успішність проходження, оцінюється відповідно отриманого студентом прогресу під час проходження курсу по відповідним темам для самостійного вивчення. Прогрес 100 % – дорівнює 5 балам за тему, з якої пройдено курс та в кінці семестру враховується як складова поточного та/або фрагмент підсумкового контролю Курс має бути пройдено в межах періоду вивчення</p>

	лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника	дисципліни
<i>Додаткові ресурси з неформальної освіти розміщено у Googl Класі курсу</i>		

Здобувач може самостійно обрати ресурси, які будуть відповідати навчальній дисципліні. Для зарахування в якості поточного та/або фрагмента підсумкового контролю. здобувач має подати документ, що підтверджує неформальну освіту, програму, зробити опис компетентностей та результатів навчання, сформованих під час неформальної освіти. Викладач залишає за собою право перевірити сформованість перелічених компетентностей та результатів навчання.

Навчальне видання

ДИФЕРЕЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

ЕЛЕКТРОННІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до практичних занять
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності Психологія

Електронне практичне видання

Укладач:

Кременчуцька Маргарита Костянтинівна

В авторській редакції

Затв. авт. 16.06.2026. Шрифт Times New Roman.
Системні вимоги: операційна система сумісна з програмним забезпеченням
для читання файлів формату PDF.
Обсяг 0,6 МБ. Зам. № 3161.

Видавець:

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
вул. Змієнка Всеволода, буд. 2, м. Одеса, 65001, Україна
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8592 від 23.03.2026 р.
Тел.: (048) 723 28 39, e-mail: druk@onu.edu.ua